

Sant Feliu de Guíxols, la pàtria de Gaziell, a començament de segle.

Gaziell a Sant Feliu

LLUÍS ESTEVA

Vaig conèixer Gaziell pels voltants del 1954, però la nostra gran amistat començà l'estiu del 1956. Conservo trenta-cinc cartes seves. La primera és del 24-IX-1956 i la darrera, del 22-III-1964, quan li quedaven només vint dies de vida.

Les set primeres cartes que m'envià el 1956 procedien de Madrid, on residia. Aleshores signava A. Calvet. Fou des del 29-XII-1958, quan

encara vivia a la capital d'Espanya, que les signà —ja totes— amb el pseudònim que féu famós. Escrivia les cartes a màquina i és segur que en treia còpia perquè a l'*Obra catalana completa*, 1970, p. 1728, es recull la que m'envià el 9-I-1961 i ningú no me n'havia demanat l'original. Quan comprenia que el text no seria gaire llarg, usava targetes i cartolines, que escrivia a mà.

Els tres mosqueters de Sant Feliu

A Sant Feliu tenia nombrosos amics. Amb qui es reunia més so-

vint, però, era amb els que més ens interessàvem per les coses de la ciutat i, d'una manera especial, per la seva història. Érem dos: Joan Torrent i Fàbregas —biògraf il·lustre de mossèn Cinto— i jo. Com que amb Gaziell ja fèiem tres, ell mateix ens batejà: "Som els tres mosqueters de Sant Feliu", deia.

Els estius ens trobàvem a casa seva —que era al carrer de Sant Pere, núm. 8 actual— o sortíem a passejar al Passeig del Mar, el moll o pujàvem a Sant Elm. Quan amb els meus amics Oliva, Sanz i Riuró fèiem excavacions a Sant Feliu i sobretot quan restauràvem el monestir, més d'una vegada els tres

amics anàvem a veure com seguien les obres; si les fèiem a l'hivern, els explicava per carta els resultats més importants; Gaziel acostumava a contestar-me a correu seguit.

Com és natural, parlàvem d'allò que més ens agradava als tres, que, quasi sempre, eren temes referits a la nostra ciutat. Els primers dies de l'estiu, però, cada un exposava quina era la tasca que li ocupava la major part del temps i els projectes que pensava dur a terme a breu termini; els altres dos hi deien la seva. No hi havia ordre determinat per a les intervencions; generalment, però, era ell qui duia la batuta.

Lectures a casa seva

En aquestes reunions, amb l'amic Torrent vam escoltar fragments dels llibres de Gaziel, abans que els entregués a la impremta. Gaziel, assegut darrera de la seva taula, en un racó situat a la dreta de la finestra; nosaltres, davant seu, en dues poltrones folrades de cuir, de les quals estava satisfet perquè sabia que eren còmodes a més no poder. Sempre anava polit, encara que fos per casa, i tenia, a la taula, cada cosa al seu lloc: uns quants llibres

acabats de rebre, que llegia quan tenia lleure, a la dreta; un cendrer triangular de ceràmica policroma catalana i un gerret d'igual factura on guardava llapis, plomes pinzells i altres estris semblants, al centre; a l'esquerra tenia els treballs que estava fent o repassant, guardats dintre de carteres ben apilades l'una sobre de l'altra sense que cap d'elles no sortís ni un centímetre de la resta. Quan feia calor, algunes vegades anava en mànegues de camisa, amb els punys arromangats fins al colze; però això era poc sovent. Llegia pausat i, de tant en tant, s'acompanyava amb un gest de la mà dreta. Així vam sentir els primers capítols de *Sant Feliu de la Costa Brava*, nom que vam ajudar-lo a triar d'una terna que n'havia preparat. Inoblidables moments aquells!

L'estiu del 1956 jo tenia llesta la meua *Prehistòria de la comarca guixolenc*. Quan Gaziel en tingué notícia mostrà interès per a conèixer-la. El 24 de setembre m'adreçà la seva primera carta des del mateix Sant Feliu: volia deixar constància escrita del que m'havia dit pocs dies abans: "El seu treball mereix, al meu entendre, ser publicat amb tot el complement gràfic que com-

porta... També hauria de figurar en una biblioteca de temes guixolencs —inexistents encara. Les viles espirituals, que jo somnio des de fa tants anys, avui per avui només són això: un somni". Trobava el meu treball "concís i clar", però m'aconsellava "revisar l'estil ... cosa senzilla i planera". El que acabo de transcriure m'ho deia a la carta; de paraula, abans se m'havia sincerat, en to confidencial: "El seu treball, tal com el té, fa el mateix efecte que un senyor vestit de frac i calçat d'espadenyes". Ell fou, després, qui em corregí l'estil de les 173 planes que ocupà el meu treball quan fou publicat —en dues parts— per l'Institut d'Estudis Gironins els dos anys següents. No hi dedicà gaire temps, però amb quina traça féu l'agençament! Des d'aleshores, no entrego cap original a la impremta sense haver-lo repassat bé. Temo donar als meus lectors la imatge de l'home del frac i de les espadenyes. El que ignoro és si he assolit el meu objectiu.

L'home i el paisatge

Passejava amb el seu bastonet a la mà i li plaïa de caminar a poc a

D'esquerra a dreta, al passeig de Sant Feliu, 1961, Joan Torrent, Gaziel i Lluís Esteva, autor d'aquest article i de la fotografia. Segons Calvet, eren "els tres mosqueters ganxons estiencs". Deia, l'any 1962, en una carta a Esteva: "Jo vinc a ser com l'Àthos de la colla, i Torrent, el recatat Aramis. Vostè el nostre D'Artagnan, el més actiu i belluguet".

GAZIEL

Barcelona, 15.VI.60

Estimat amic Esteva:

Li agraeixo de veure el seu bon record i les bones noves que em dona. En tenia una idea vaga, que en plan molt se veure confirmada i ampliada efectivament per vostè. De l'església de Bell-lloc m'interessa sobretot la possibilitat de trobar-hi algunes pintures murals en bon estat. Les restauracions i reconstruccions res-tants ja seran cosa més planera, si no

A l'esquerra reproducció autògrafa i fragmentària d'una de les cartes de Gaziel a Lluís Esteva. A dalt, signatures autògrafes, de la correspondència particular amb l'autor. Fins el 27 de març de 1957 va signar A. Calvet, i Gaziel des de la carta següent, de 29 de desembre de 1958.

poc; els últims temps s'agafava suau-ment del braç d'un amic. Una anada al moll significava passejar un parell d'hores. I no parlem si pujàvem a Sant Elm. És que Gaziel sempre en tenia una per dir i la deia tan bé i l'acompanyava amb unes expressions tan adients, que un hi disfrutava de valent i el camí, malgrat les contínues parades, es feia curt.

Coneixia la nostra costa com ningú. Sabia el nom de tots els racons i raconets; el tipus de sorra de

cada platja; el del color de les roques i de les aigües de cada indret. Però no us penseu pas que hi veia un sol color a cada cosa: res d'això. Sabia les diferents tonalitats que tenien les coses segons l'hora, el temps que feia i l'època en què estàvem. Descrivia els paisatges amb unes pinzellades tan segures i tan fines que donava goig escoltar-lo. Era un enamorat de la naturalesa i, en grau superlatiu, de la nostra ciutat i dels seus voltants. Les descripcions que en fa en els seus

escrits, no crec que ningú les superi. Qui no llegeix els seus llibres, no sap pas què es perd.

Escrivia pausat, però segur. Això explica que en el curs dels seus darrers cinc anys la seva producció literària fos intensa. Quan escrivia a mà, ho feia amb lletra petita, clara i agradable. El seu estil sempre era acurat, de manera que totes les seves cartes tenen el mateix sabor inimitable que trobem en els escrits literaris que tant d'èxit han assolit.

Un dia, en el decurs d'una de les

Gaziel amb Josep Pla.

El passeig de Sant Feliu de Guixols, escenari de les passejades de Gaziel.

nostres passejades, s'apropà a Gaziel un amic de la seva infància: "—Hola noi!", li digué. I començaren a recordar coses passades. Quan s'acomiadà, Gaziel comentà: "—M'hi trobo bé, a Sant Feliu. Els vells amics em diuen "noi" i me'n sento de debò, com si m'haguessin tret un grapat d'anys de sobre".

Josep Pla i Gaziel

Els homes més il·lustres de la nostra terra sentien admiració per Gaziel. La seva presència donava categoria a les reunions i imposava respecte als més burletes. Recordo que un dia vam dinar a Calella de Palafrugell amb una colla de gent de pes; m'hi havia portat Gaziel, no caldria dir-ho. Un altre dels invitats era Josep Pla. Va cridar-me l'atenció veure com tractava Gaziel; per això vaig observar-lo tot el dia. Quan parlava amb ell, li desapareixia de la cara aquella sornegueria que ra-

rament el deixava. A l'hora de preparar el dinar, els amfitrions van demanar a Josep Pla el seu parer d'home entès. Fou curiós veure amb quina deferència aquest va dirigir-se a Gaziel: "—Calvet, em demanen com han de preparar el peix. ¿Què us sembla, a vós?"

La reunió va ser llarga. Havíem menjat i begut bé. A mitja tarda, el Dr. Pi i Figueres i la seva esposa —que eren de la colla— ens van portar a Pals, on ens obsequiaren com era en ells habitual. Josep Pla, sempre que parlava amb Gaziel emprava paraules amables i deferents. No hi havia cap dubte: admirava el nostre Gaziel com a escriptor i com a home.

L'última abraçada

Des de feia poc més d'un any, pressentia que la mort el voltava. A Barcelona, un dia que els tres mosqueters vam tenir una de les nos-

tres reunions extraordinàries, va abraçar-me amb força al mig d'un carrer: "—Quan s'arriba a aquesta edat, un no sap mai si s'acomia dels amics per darrera vegada", digué. Va ser l'últim dia que el vaig veure amb vida.

El 22 de març, en un moment que la malaltia el deixà reposar un xic, encara m'escrigué i em demanà per llegir un treball meu que tot just havia acabat.

Lluís Esteva és historiador.